

ลิม ในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน
กรณีศึกษาในมุกดาหาร

ทรงยศ วีระทวีมาศ

รายงานการวิจัย
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2547

รายงานการวิจัย เรื่อง

**สิม ในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน
กรณีศึกษาในมุกดาหาร**

Ordination Halls (Sima)
in the History and Culture of Northeast Thailand:
A Case Study in Mukdahan

ผู้วิจัย
ทรงยศ วีระทวีมาศ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทุนสนับสนุนการวิจัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ 2538

งานวิจัยเรื่อง สิมในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน : กรณีศึกษาในมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาตีความหมายคติสัญลักษณ์ของพื้นที่ตามคติจักรวาลไตรภูมิ และศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสิมในมุกดาหาร โดยการศึกษาเปรียบเทียบตัวอย่างสิมกับวิหารบางหลังในเขตจังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่ามีหลักฐานทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจ้าเมืองมุกดาหารได้ทำการก่อสร้างสิมหลายครั้งในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นก็ไม่ปรากฏหลักฐานทางเอกสารว่าเจ้าเมืองได้ทำการสร้างสิมอีก

สิมที่พบเก่าที่สุดของมุกดาหารที่ยังเหลืออยู่สร้างในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นรูปแบบศิลปะล้านช้าง รวบรวมลายพุทธศตวรรษที่ 25 ก็พบว่ามี การก่อสร้างสิมในรูปแบบศิลปะแบบช่างญวนหลายแห่ง ซึ่งบางแห่งมีภาพปูนปั้นประดับที่แสดงให้เห็นถึงการตีความทางประติมานวิทยาที่แปลกแตกต่างจากแบบประเพณี

คติสัญลักษณ์ของพื้นที่ของสิมก็มีระบบเดียวกับโบสถ์วิหารในภาคกลาง คือในแนวแกนราบเป็นการวางสัญลักษณ์เกี่ยวกับชมพูทวีป ที่มักแสดงด้วยภาพพุทธประวัติ ทศชาติชาดก และนิทานพื้นบ้าน ในแนวแกนตั้งเป็นการแสดงคติเขาพระสุเมรุที่มักใช้ครุฑหรือครุฑยุคนาคและเทพพนมไว้ตรงตำแหน่งหน้าบัน และราหูไว้เหนือประตูทางเข้าตรงกลาง อันเป็นการลำดับชั้นภูมิในแนวตั้ง

Abstract

This Research aims to investigate the symbolic planning base on *Traiphum* cosmology concept of space of the ordination halls or *sima* in Mukdahan province. In addition, the historical and cultural contexts of northeast Thailand are also scrutinized how they related to the change of the *sima* buildings. According to the documents concerning the rulers of Mukdahan and some inscriptions, it is found that some *sima* buildings and boundaries had been constructed during the reign of King Rama III of Siam. After the reign, this activity was rarely found recorded. The present oldest *sima* building in Mukdahan was built during the early 20th century in Laotian style. Around 3 decades later a large number of Vietnamese migrated into Laos and Siam. The Vietnamese builders were employed to build several *sima* buildings. Some of bas-reliefs on the pediments of these buildings show unusual and different iconography from Buddhist tradition.

The symbolic planning system of the *sima* buildings has the same pattern as those found in central Thailand. The concept of *Jambudipa* was symbolized by the scenes from the story of the Buddha's Life, Ten *Jatakas* and fables. These scenes were composed in horizontal arrangement. The elements which symbolized Mount *Meru* were composed in vertical axis. *Karuda*, *Karuda* captures *nagas* and deities in the gesture that raise the hands pressed together (*thepphanom*), were usually depicted on pediments. *Rahu* was usually placed on the top of the main entrance door lower from the pediments.